

Submission Date: 25/06/2021 Accepted Date: 14/09/2021 Publication Date: 15/12/2021

SEJARAH PERKEMBANGAN DAN METODOLOGI ALIRAN ASHA'IRAH DALAM MENOLAK ALIRAN MUKTAZILAH MENGENAI AYAT MUTASHABIH: SATU ANALISIS

History of The Development and Methodology of The Asha'irah in Rejecting The Muktazilah School on the Mutashabihat Verses: An Analysis

Faiz Hadi Sanadi^{a1}, Nur Syariah Muhammad Shah^{a2} & Aisyatur Rabiah binti
Abdullah^{b3}

^a Universiti Kebangsaan Malaysia

^b Universiti Islam Antarabangsa Malaysia

¹mohdfaizhadi@gmail.com (corresponding)

²syarahnursyariah@gmail.com

³aisyaturrabiah@gmail.com

Abstrak

Ahli Sunnah dan Jama'ah (ASWJ) merupakan satu istilah yang digunakan dalam masyarakat Islam sejak hampir seribu tahun. Istilah ini digunakan untuk melambangkan kebenaran pemiliknya dalam beragama. Kedudukan ASWJ ini menjadi pegangan majoriti para ulama dan umat Islam khususnya dalam perkembangan ilmu-ilmu Islam dengan kemunculan tokoh-tokohnya yang muktabar dan kitab-kitabnya yang terkenal. Kemunculan dua tokoh ulama iaitu Imam Al-Asha'irah dan Imam Al-Maturidiyyah sebagai dua tunggak bagi disiplin aqidah diperakui sejak kemunculannya sehingga hari ini. Justeru itu, satu kajian khusus berkaitan dengan sejarah perkembangan dan metodologi aliran Asha'irah ini perlu dilakukan bagi melihat bagaimana sejarah perkembangan aliran ini dan bagaimana metodologi aliran tersebut dengan lebih mendalam lagi. Kajian ini adalah kajian kualitatif yang menggunakan pendekatan analisis dokumen di mana dokumen-dokumen berkenaan sejarah dan metodologi aliran ini akan dikumpulkan serta dikaji dengan teliti dan termasuk juga jurnal-jurnal yang berkaitan. Hasil kajian dapat memberi maklumat mengenai sejarah perkembangan Asha'irah secara terperinci. Berkenaan dengan metode pula, dapat dilihat bahawa metode yang digunakan dalam aliran ini terbahagi kepada empat. Pertama, menggunakan al-Quran, hadis dan akal secara seimbang. Kedua, Takwil dan *Tafwid* dalam isu ayat Muktazilah. Ketiga, *Qias*

dalam isu penetapan sifat-sifat Allah SWT dan keempat *wasatiah* dalam semua perkara.

Kata kunci: Sejarah Perkembangan, Metodologi Aliran Asha'irah, Aliran Muktaزيلah, Ayat *Mutashabih*.

Abstract

Members of the Sunnah and Jama'ah (ASWJ) are a term that has been used in the Muslim community for nearly a thousand years. This term is used in religion to refer to the owner's truth. With the emergence of its muktabar figures and famous books, ASWJ gained the support of the majority of scholars and Muslims, particularly in the development of Islamic sciences. Since the discipline of Aqidah's inception until today, the emergence of two scholars, Imam Al-Asha'irah and Imam al-Maturidiyyah, as two pillars is certified. Thus, a special study of the development and methodology of this Asha'irah flow methodology should be conducted to ascertain how the history of this flow developed and how the flow methodology became more profound. This is a qualitative study that will employ a document analysis approach, in which documents pertaining to historical and methodological methodology will be collected and meticulously studied, as well as relevant journals. The findings may provide detailed information about Asha'irah's development. With regards to the method, it can be seen that this stream employs a four-part method. To begin, consult the al-Quran, the Hadith, and common sense. Second, Takwil and Tafwid in the Muktaزيلah verses controversy. Thirdly, qias in the matter of establishing Allah SWT's properties and fourthly, wasatiah in all matters.

Keywords: History of development, Methodology for Asha'irah flow, The muktaزيلah's flow, Sentences with *mutashabih*.

PENGENALAN

Asha'irah merupakan salah satu daripada aliran Ahli Sunnah Wal Jamaah sebagaimana jumhur ulama mendefinisikan Ahli Sunnah Wal Jamaah sebagai satu fahaman dan pegangan yang dibawa oleh dua imam terkemuka iaitu Imam Ash'ari dan Imam Maturidi. Pengikut Imam Ash'ari digelar sebagai Asha'irah manakala pengikut Imam Maturidi dikenali sebagai Maturidiyah. Kedua-dua imam ini berhujah dan mengikut pandangan yang dibawa oleh ulama-ulama Salaf dalam membicarakan soal akidah. Secara disiplinya, aliran Asha'irah belum muncul ketika zaman salaf tetapi ilmu yang dibawa dan diaplikasikan ke dalam aliran ini adalah bersumberkan kepada manhaj ulama salaf. Ulama salaf adalah tiga kurun selepas zaman Rasulullah SAW yang terdiri daripada zaman para sahabat, tabi'in dan tabi'i tabi'in. Kurun ini juga digelar sebagai *Khair al-Kurun* iaitu sebaik-baik kurun. Oleh itu, mengikut

manhaj kurun ini adalah landasan utama ke arah pembentukan akidah yang benar memandangkan aliran ilmu khususnya berkaitan akidah bersambung terus dengan Rasulullah SAW.

Aliran Asha'irah muncul secara disiplin pada abad ketiga hijrah, iaitu ketika Muktazilah menguasai pemikiran zaman itu. Sebelum aliran Asha'irah menguasai Kota Iraq, pemimpin dan masyarakat kota tersebut kebanyakannya berpegang dengan fahaman Muktazilah. Khalifah al-Ma'mun (198 H-218 H), khalifah al-Mu'tasim (218 H – 227 H) dan khalifah al-Wathiq (227 H-232 H) menjadi tokoh utama aliran Muktazilah dan bersikap kejam terhadap sesiapa yang tidak sehaluan dengan mereka. Banyak ulama-ulama dipenjarakan dan diseksa kerana tidak mengakui pegangan akidah Muktazilah antaranya menyatakan bahawa al-Quran itu adalah makhluk. Antara ulama yang diseksa ialah Imam al-Bukhari, Imam Ahmad bin Hanbal, Isa bin Dinar dan Ahmad bin Nasir al-Khuza'i. Setelah mengalami tiga peringkat kepemimpinan yang kejam, khalifah al-Mutawakkil yang mengambil tampok pemerintahan telah melakukan pembaharuan dan pembebasan ulama kerana beliau sendiri tidak sehaluan dengan fahaman Muktazilah tetapi berfahaman Ahli Sunnah dan secara tidak langsung beliau membela ulama yang berpegang dengan aliran tersebut (Umar Hasyim, 1999: 52-54). Imam Ash'ari secara pengalamannya, pernah berada dalam aliran Muktazilah sebelum beliau meninggalkan aliran tersebut dan berpegang dengan aliran Ahli Sunnah.

Imam Ash'ari telah berusaha membawa kembali metode dan pendirian yang telah dibawa oleh ulama salaf suatu ketika dahulu. Penguasaan Muktazilah menyebabkan pemikiran salaf ditinggalkan dan menjadi terancam. Beliau berusaha menyelamatkan umat Islam yang dibelenggu akidah-akidah yang sesat dan melampau sama ada hasil pengaruh pemikiran Muktazilah, Khawarij, Murjiah atau Syiah. Ketika itu, keadaan menyaksikan, akidah masyarakat Islam terpesong dan mengalami kekeliruan sehingga mengancam aliran akidah yang sebenar. Imam Ash'ari datang dengan membawa serta mempertahankan akidah salaf dan melahirkan ramai anak-anak murid sebagai penerus kepada penyebaran akidah salaf. Sehingga kini, aliran Asha'irah menjadi aliran utama umat Islam disamping empat mazhab yang menjadi pegangan umat Islam dari segi fiqh.

LATAR BELAKANG IMAM ASH'ARI

Pada akhir abad ketiga hijrah, muncul tokoh akidah yang menjadi pembela kepada akidah umat Islam yang sebenar iaitu Ali bin Ismail bin Ishak bin Salim bin Ismail bin Abdullah bin Musa bin Bilal bin Abi Burdah bin Abi Musa al-Ash'ari atau lebih dikenali sebagai Imam Ash'ari (Umar Hasyim, 1999: 91-92). Menurut Muhammad Abu Zahrah (t.th: 151), Imam Ash'ari dilahirkan pada tahun 260H di Basrah iaitu salah satu kota di Iraq dan meninggal dunia pada tahun 330H. Beliau merupakan murid kepada Abu Ali al-Jubbai iaitu ketua aliran Muktazilah. Sirajuddin (1991: 31)

menyatakan, Imam Ash'ari dilahirkan 55 tahun selepas kewafatan Imam Shafie dan ketika kewafatannya, satu pengisytiharaan telah dibuat mengatakan bahawa pembela sunnah telah meninggal dunia. Beliau kemudiannya dikebumikan di Baghdad. Menurut Umar Hasyim (1999: 93-94), Imam Ash'ari telah meninggalkan banyak karya penulisan dalam pelbagai bidang. Antara karya beliau yang terkenal ialah *Maqalat al-Islamiyyin*, *al-Ibanah an Usul al-Diyanah* dan *al-Luma* yang masih menjadi rujukan masyarakat Islam sehingga kini.

Ketika berada dalam aliran Muktazilah, Imam Ash'ari dikenali sebagai seorang yang sangat bijak sehingga diberi kepercayaan menjadi wakil gurunya dalam perdebatan. Beliau amat menguasai segala aspek pemikiran Muktazilah. Namun bermula satu ketika dalam hidupnya, beliau telah meninggalkan aliran tersebut dan cenderung ke arah pemikiran yang dibawa oleh ulama-ulama fiqh dan hadith walaupun tidak pernah mempelajari bidang-bidang tersebut secara khusus (Muhammad Abu Zahrah, t.th: 151). Menurut Umar Hasyim (1999: 94) Imam Ash'ari berada dalam lingkungan aliran Muktazilah sehingga berusia 40 tahun. Beliau mempelajari pelbagai perkara menurut kefahaman Muktazilah terutamanya berkaitan akidah dan menjadi antara murid dan tokoh Muktazilah yang paling menonjol sehingga dirinya dilihat sebagai calon yang paling layak menggantikan gurunya, al-Jubbai.

Imam Ash'ari bertanya kepada gurunya, al-Jubbai tentang kedudukan tiga orang manusia setelah kematian mereka. Pertama adalah seorang mukmin, kedua merupakan seorang kafir dan ketiga adalah kanak-kanak yang belum baligh. Ketiga-tiganya mati dalam keadaan pegangan hidup mereka iaitu dalam keadaan taat, derhaka dan tidak mempunyai dosa (Umar Hasyim, 1999: 94).

Soalan tersebut akhirnya tidak dapat dijawab oleh al-Jubbai lalu Imam Ash'ari keluar daripada majlis tersebut dan mengadakan majlis ilmunya sendiri untuk menegakkan kebenaran dan menghilangkan keraguan serta mendedahkan kesesatan Muktazilah. Beliau mengasingkan diri selama 15 hari bagi mencari ketenangan sebelum membuat pilihan atas akidah yang dipegangnya selama ini (Mustaffa 1993: 27-28). Jawapan yang diberikan al-Jubbai kepada Imam Ash'ari adalah bertitik tolak daripada salah satu prinsip aliran Muktazilah iaitu *al-Manzilah Bayna al-Manzilatayn*.

Aliran Muktazilah menggunakan logik akal dalam semua perkara termasuk dalam menjelaskan tentang akidah. Agama ditafsirkan dan dijelaskan sesuai dengan logik akal sejajar dengan asas utama penubuhan aliran ini iaitu daripada perkataan *I'tazala* yang bermaksud memisahkan serta mengasingkan diri. Manakala mazhab muktazilah dari kaca mata sejarah dikhabarkan merupakan pengikut Wasil Bin A'to yang telah berpisah dan mengasingkan diri daripada gurunya, Imam Al-Hasan al-Basri. Mereka ini hidup antara zaman pemerintahan Abdul Malik bin Marwan berserta tiga anaknya, dan zaman Umar bin Abdul Aziz. Dicitit oleh Sharastani bahawa suatu ketika di dalam majlis Al-Hasan Al-Basri, seorang bertanya kepada beliau "*Wahai*

imamuddin, hari ini telah muncul sekumpulan jemaah yang mengkafirkan orang yang berbuat dosa besar, dan juga munculnya kumpulan yang terlalu berharap (akan rahmat Allah SWT) sehingga dosa besar tidak mengganggu iman mereka, sebagaimana ketaatan itu tidak memberi kesan kepada kekufuran mereka, lalu bagaimana engkau menghukum pegangan tersebut terhadap kami ini? Al-Hasan terdiam seketika memikirkan jawapannya, belum sempat Al-Hasan menjawab, tiba-tiba Wasil bersuara: “Kita tidak mengatakan bahawa orang yang berbuat dosa besar itu kafir, dan tidak juga dia beriman, akan tetapi dia berada pada suatu kedudukan antara dua darjat.” Lantas Wasil bangun menuju ke salah satu tiang masjid tersebut, mengasingkan diri daripada majlis al-Hasan al-Basri. Justeru itu, Al-Hasan berkata “*Wasil telah mengasingkan dirinya daripada kita*”. Lantaran itu, jujukan muktazilah disandarkan kepada beliau dan pengikutnya sejak peristiwa ini. (Yahya: 1999. Juz 1: 98; Jurjani: 1983).

Aliran ini lantas dipelopori oleh Wasil bin Ata' dan lima prinsip atau dikenali sebagai *Usul al-Khamsah* merupakan pegangan utama aliran ini (Zulhelmi, 2014: 3). Lima usul tersebut ialah *al-Tauhid*, *al-Adl*, *al-Wa'd al-Wai'd*, *al-Manzilah Bayn al-Manzilatayn* dan *al-Amr bi al-Ma'ruf wa al-Nahi an al-Munkar*. Seseorang itu akan diakui sebagai pengikut mazhab Muktazilah sekiranya telah mengakui kelima-lima prinsip ini seperti mana yang telah dijelaskan oleh Abu al-Hassan al-Khayyath dalam *al-Intisar* (Muhammad Abu Zahrah, t.th: 119). Penggunaan metode pemikiran akal secara meluas dalam menanggapi segala permasalahan akidah terutama dalam perbincangan lanjut berkaitan lima prinsip tersebut bertentangan dengan pandangan Imam Ash'ari kerana metode Muktazilah tidak berlandaskan al-Quran dan Hadith. Hal ini adalah antara sebab Imam Ash'ari meninggalkan aliran tersebut (Mustafa Kamal et.al, 2018: 102).

Imam Ash'ari berpegang dengan fahaman Muktazilah dalam tempoh yang cukup lama. Oleh itu, berdasarkan kehebatan beliau dalam mendalami fahaman Muktazilah beliau sendiri dapat merasakan kebatilan dalam fahaman itu (Mustaffa 1993: 24). Antara kebatilan yang diungkapkan beliau ialah berkenaan sikap golongan Muktazilah dan Qadariyah yang kebanyakannya hanya bertaklid dengan pemimpin mereka. Golongan ini juga mentakwil ayat al-Quran tanpa merujuk kepada pandangan ulama salaf serta menentang hadis yang menyebutkan tentang kebenaran bahawa manusia boleh melihat Allah di akhirat walaupun hadis tersebut banyak diriwayatkan oleh perawi lain. Selain itu, mereka juga sepakat dengan pandangan Majusi yang mempercayai bahawa terdapat dua pencipta iaitu pencipta kebaikan dan pencipta kejahatan. Hal ini menyebabkan mereka mempercayai bahawa perbuatan buruk dicipta oleh manusia sendiri kerana Allah hanya berkuasa pada perkara-perkara kebaikan (al- Ash'ari, t.th: 7).

Atas dasar ini, Imam Ash'ari telah mengambil masa untuk berdiam diri bagi membuat keputusan terhadap kekeliruan yang dihadapinya. Beliau membandingkan

pandangan dan dalil-dalil yang terdapat pada dua kelompok tersebut iaitu kelompok Muktaزيلah dan Ahli Sunnah sebelum keluar menuju ke Masjid Basrah di mana tempat berkumpulnya masyarakat dan menaiki mimbar bagi menyatakan pandangan dan pilihannya dalam aliran akidah. Beliau membuat pengakuan penolakan terhadap kenyataan yang pernah dipersetujuinya ketika berada dalam aliran akidah Muktaزيلah. Beliau menolak bahawa al-Quran adalah makhluk, Allah tidak boleh dilihat oleh mata kasar manusia pada Hari Kiamat dan kenyataan bahawa manusia berkuasa penuh di atas segala perbuatan yang dilakukan oleh mereka. Beliau melepaskan keyakinan yang dipegang sebelum ini sepertimana beliau melepaskan baju yang dipakainya ketika itu (Muhammad Abu Zahrah, 1996: 190).

Apabila diteliti semula, terdapat beberapa pentafsiran dan pandangan yang diberikan ulama tentang faktor sebenar Imam Ash'ari keluar daripada aliran Muktaزيلah. Ini dapat disimpulkan bahawa faktor-faktor tersebut mempunyai kaitan antara satu sama lain di mana pada awalnya, bertitik tolak daripada kegagalan al-Jubbai menjawab persoalan yang diutarakan Imam Ash'ari kepada beliau. Hal ini memberikan kesan kepada pegangannya terhadap aliran Muktaزيلah yang telah lama menjadi pegangannya kerana berlaku kelemahan dari segi penghujahan. Perkara ini diperkuatkan lagi dengan pemahamannya terhadap segala konsep dan intipati yang terdapat dalam aliran tersebut di mana aliran tersebut menggunakan akal secara berlebihan tanpa panduan wahyu. Secara keseluruhannya, hal ini disebabkan oleh kebatilan yang tersingkap daripada pandangan Imam Ash'ari terhadap aliran Muktaزيلah. Azmil (2012: 4) menyatakan, dalam perbincangan ini, Ibn Asakir menyebut faktor keluarnya Imam Ash'ari daripada Muktaزيلah dengan merujuk kepada peristiwa Imam Ash'ari bertemu nabi di dalam mimpi. Perkara ini dinyatakan oleh Jalal Muhammad Musa dalam *Nash'at al-Ash'ariyyah wa Tatawwuruha*.

Setelah keluar daripada tradisi pemikiran Muktaزيلah, beliau membentuk secara disiplin aliran Asha'irah yang akhirnya dinisbahkan kepadanya. Aliran ini berjalan seiring dengan pegangan ulama salaf dari segi metode dan manhaj dalam memahami akidah yang sebenar serta kaedah berhadapan dengan golongan Muktaزيلah dan ahli-ahli bid'ah. Majoriti ulama-ulama akidah dan fiqh beriltizam dan mengikut aliran akidah ini dalam hal-hal berkaitan akidah, dakwah dan manhaj sehingga kini.

TOKOH-TOKOH ASHA'IRAH

Penerapan ilmu-ilmu akidah aliran salaf terhadap individu yang menjadi muridnya menyebabkan lahirnya ulama-ulama yang masyhur dan mahir dalam aliran Asha'irah. Tokoh-tokoh yang muncul pada abad ketiga hijrah seperti Abd al-Aziz Ibn Muhammad al-Tabari, Abu al-Hasan al-Bahili, Abu Bakr al-Qaffal, Ibn Mujahid Ibn Ahmad al-Ta'i, dan Abu Bakr Muhammad al-Tayyib al-Baqillani pernah hidup sezaman dengan Imam Ash'ari. Oleh itu, mereka berpeluang belajar secara langsung daripada Imam Ash'ari (Mustafa Kamal et.al, 2018: 107). Pada kurun keempat, aliran

Asha'irah semakin mendapat tempat berikutan banyaknya karya-karya akidah yang terhasil dan wujudnya tokoh-tokoh terkenal Asha'irah pada abad ini seperti Abu Bakr Muhammad Ibn al-Hasan Ibn Furaq dan Abu Ishaq Ibrahim Ibn Muhammad al-Isfarayni. Pada abad seterusnya semakin menyaksikan kemunculan ulama-ulama berpengaruh, secara tidak langsung membuktikan penerimaan aliran akidah ini dalam masyarakat. Antara tokoh aliran Asha'irah pada abad kelima ialah Abd al-Qahir Ibn Tahir al-Baghdadi, Abu Jafar al-Baghdadi, Muhammad Ibn Ahmad Ibn Ahmad Abu Jafar al-Hanafi al-Sammani, Abu al-Qasim al-Qusyairi, Imam al-Haramayn Abu al-Ma'ali Abd al-Malik Ibn Abd Allah al-Juwayni dan Abu Hamid Muhammad Ibn Muhammad al-Ghazali (Mustafa Kamal et.al, 2018: 107-108).

Aliran ini seterusnya terus dibawa oleh tokoh-tokoh Asha'irah pada abad keenam seperti Muhammad Ibn Tumart al-Tumart, Abu Bakr Muhammad Ibn Abd Allah Ibn al-Arabi, Abu al-Fath Muhammad Ibn Abd al-Karim al-Shahrastani dan Abu Abd Allah Muhammad bin Umar Fakhr al-Din al-Razi. Pada abad ketujuh, munculnya Saif al-Din al-Amidi, al-Iz Ibn Abd al-Salam, Abu Amru Ibn al-Hajib al-Maliki, Iz al-Din al-Husayri al-Hanafi dan al-Baidhawī dalam usaha mempertahankan aliran Asha'irah dan mengukuhkan kedudukannya sehingga ke abad seterusnya. Pada abad kelapan, Ibn Daqiq al-Id, Qadi al-Qudah Shams al-Din al-Saruji al-Hanafi, Safi al-Din al-Hindi, Jamal al-Din al-Zamlakani, Taqi al-Din al-Subki, Adud a-Din al-Shirazi al-Ijī, Abu Bakr Abd al-Qahir bin Abd al-Rahman al-Jurjani dan Abu Abd Allah Muhammad bin Yusuf bin Umar bin Syuib al-Sanusi pula telah meneruskan legasi mengembangkan aliran Asha'irah (Mustafa Kamal et.al, 2018: 108-109). Aliran Asha'irah yang sinonim dengan mazhab Ahli Sunnah Wal Jamaah semakin berkembang di seluruh dunai hasil usaha tokoh-tokoh aliran ini menyebarkan fahaman ulama salaf dari zaman ke zaman secara konsisten.

Perkembangan mazhab Ahli Sunnah dapat disaksikan di seluruh dunia sehingga kini sebagaimana yang dilaporkan dalam *The Muslim 500: The World's 500 Most Influential Muslims* aliran ini menjadi pegangan kepada 90% orang Muslim di seluruh dunia dengan 45% daripadanya berpegang dengan mazhab Hanafi, 28% bermazhab Shafi'e, 15% menggunakan mazhab Maliki dan 2% daripada jumlah keseluruhan adalah dalam kalangan pengikut mazhab Hanbali (Jordan National Library: 2017: 32). Menurut Abdull Rahman et.al (2018: 27), aliran akidah Asha'irah menjadi pegangan majoriti Muslim. Hal ini bertitik tolak daripada usaha ulama-ulama terdahulu yang menuntut ilmu daripada Imam Ash'ari secara langsung termasuk mereka yang mempelajari aliran ini daripada murid Imam Ash'ari. Perpindahan ilmu dari satu generasi kepada generasi seterusnya melihatkan perkembangan aliran akidah Asha'irah sehingga hari ini. Antara tokoh-tokoh ulama yang terkenal dan menjadi rujukan umat Islam sehingga kini ialah:

Al-Baqillani (wafat 403H)

Abu Bakar Muhammad bin Tayyib atau al-Baqillani dilahirkan di Basrah. Beliau merupakan tokoh Asha'irah abad ketiga dan terkenal dengan karya penulisan *al-Tamhid* yang diterapkan panduan-panduan sebelum mempelajari ilmu kalam. Al-Baqillani masyhur dengan perbincangan mengenai *jauhar* dan *ardh* yang menggunakan metode rasional. Menurut beliau, alam adalah salah satu daripada *jauhar* iaitu benda tunggal namun alam tidak akan wujud tanpa *ardh*. Jisim pula hanya akan terbentuk melalui gabungan *jauhar-jauhar*. Namun begitu, *jauhar*, *ardh* dan jisim berkemungkinan untuk wujud dan tidak mungkin wujud kerana segalanya bergantung pada keizinan Allah. *Ardh* yang wujud mempunyai sifat yang berlawanan dan sifat-sifat tersebut tidak boleh berhimpun pada satu masa yang sama seperti hidup dengan mati, baik dengan buruk dan panas dengan sejuk. (Umar Hasyim 1999: 105). Namun, alam tidak mempunyai hukum yang pasti dan tidak semestinya sejajar dengan adat tetapi mengikut kehendak Allah SWT. Hal ini membenarkan adanya mukjizat iaitu sesuatu yang keluar daripada hukum asal sebab dan akibat (Hamzah Harun, 2009: 95). Oleh itu, golongan yang hanya berpegang dengan hukum sebab dan akibat tidak berada dalam aliran Ahli Sunnah Wal Jamaah. Al-Baqillani dalam menjelaskan perkara-perkara akidah masih menggunakan akal sebagaimana metode Muktazilah, namun kesimpulan yang dicapai tidak lari daripada fahaman asal yang dibawa oleh Imam Ash'ari. Perbincangan perkara-perkara tersebut telah dilakukan oleh Imam Ash'ari pada hayatnya namun al-Baqillani melakukan penyaringan semula dengan menggunakan fungsi akal.

Al-Juwayni (wafat 478H)

Tokoh Asha'irah abad kelima iaitu Abu al-Ma'ali bin Abdillah atau digelar sebagai al-Juwayni. Beliau dilahirkan di Naysabur. Beliau kemudiannya menetap di Baghdad sebelum berpindah ke Hijaz kerana dituduh tidak sealiran dengan Ahli Hadith atas dasar meninggikan fungsi akal. Namun, selepas terbentuknya *Madrasah Nizamiyyah* beliau ditawarkan untuk mengajar di *madrasah* tersebut oleh Nizam al-Mulk. Berbicara tentang alam, beliau merupakan orang pertama yang menyatakan bahawa alam itu adalah baharu sejajar dengan kenyataan bahawa Allah yang menjadikan segala sesuatu. Oleh itu, beliau sampai kepada satu kesimpulan bahawa alam berasal daripada tiada kepada ada secara tidak langsung menunjukkan bahawa alam itu ada permulaan dan sesuatu yang ada permulaan mestilah dijadikan atau ada yang mengadakannya iaitu Allah SWT (Umar Hasyim, 1999: 106).

Al-Ghazali (wafat 505H)

Al-Ghazali adalah antara tokoh Asha'irah abad kelima. Beliau mempunyai metode tersendiri sebelum mengeluarkan kenyataan tertentu. Beliau melakukan pengkajian terlebih dahulu dan tidak bertaklid dengan fahaman yang telah sedia menjalar seperti

terus menggunakan metode pemikiran al-Baqillani dan terus berpegang dengan aliran Asha'irah. Beliau menggunakan akal tanpa mengabaikan al-Quran dan Hadith dalam mengkaji persoalan akidah. Sebahagian pengkajiannya menghasilkan kesimpulan yang bertepatan dengan aliran Asha'irah walaupun sebahagian yang lain menemui percanggahan. Percanggahan itu menyebabkan beliau dituduh sebagai *zindiq* oleh sebahagian pengikut aliran Asha'irah. Penemuan kepada hasil pengkajiannya menyebabkan beliau berpegang kepada aliran Asha'irah tanpa melalui jalan taklid (Muhammad Abu Zahrah, 1996: 203-205).

SEJARAH PERKEMBANGAN ASHA'IRAH

Asha'irah merupakan satu aliran akidah dalam mazhab Ahli Sunnah Wal Jamaah yang dipelopori oleh Imam Ash'ari. Aliran ini muncul ketika Muktazilah memegang kuasa dan mendominasi pelbagai aspek kehidupan masyarakat seperti akidah dan politik. Muktazilah turut menentang ahli-ahli hadith dan fiqh menyebabkan munculnya beberapa puak dalam kalangan masyarakat Islam yang merasakan tidak bersetuju dengan Muktazilah dalam hal tersebut. Antara individu yang turut melakukan penentangan tersebut ialah Imam Ash'ari yang berasal daripada aliran Muktazilah (al-Zuhaili 2009: 91).

Ketika berada dalam aliran Muktazilah, beliau telah mempelajari pelbagai kitab dan kaedah pemikiran serta uslub-uslub golongan Muktazilah terutamanya dalam perdebatan dan penghujahan. Walau bagaimanapun, beliau tidak sealign dengan aliran tersebut sehingga mengambil keputusan untuk meninggalkan aliran Muktazilah yang telah lama dipegangnya. Perkara yang diperolehinya melalui pengajian ketika dalam aliran Muktazilah dijadikan sebagai kunci untuk menentang dan mendedahkan segala kebatilan Muktazilah selepas beliau merasakan aliran tersebut menyimpang dan bertentangan dengan al-Quran dan hadith. Penentangan yang dilakukan oleh Imam Ash'ari berdasarkan kepada penggunaan prinsip keimanan dan pemikiran Islam yang sebenar menjadi titik tolak kepada terbentuknya mazhab ini yang dinisbahkan kepadanya (al-Zuhaili 2009: 91).

Berdasarkan hal tersebut, Kota Iraq yang dikusai oleh pengaruh Muktazilah telah dapat ditewaskan oleh Imam Ash'ari melalui penyebaran mazhab Ahli Sunnah Wal Jamaah. Beliau kemudian mengembangkan dakwahnya ke Khurasan, Sham, Maghribi, Afrika termasuk Saqaliah dan Andalus melalui penghantaran wakil-wakil terpilih. Aliran akidah ini didokong oleh pengikut empat mazhab fiqh. Pendokong mazhab Maliki dan sebahagian pengikut mazhab Syafie, Hanafi dan Hanbali berpegang dengan aliran akidah Asha'irah manakala selebihnya mengikut manhaj Maturidiyyah (al-Zuhaili 2014: 63-64).

Kebangkitan aliran Asha'irah mendapat tentangan hebat daripada golongan Muktazilah sehingga kewafatan beliau. Sejurus selepas itu, muncul al-Baqillani meneruskan perjuangan Imam Ash'ari dan mengukuhkan fahaman Ahli Sunnah Wal

Jamaah mengikut acuan Asha'irah. Pada awal pemerintahan Bani Saljuk iaitu ketika zaman pemerintahan Abbasiyyah, Asha'irah ditentang habis-habisan sehingga kemunculan Nizam al-Mulk mengembalikan semula Asha'irah pada kedudukan yang mulia (al-Zuhaili 2014: 65). Al-Mutawakkil, salah seorang khalifah Abbasiyyah turut sama mempertahankan aliran akidah Ahli Sunnah dengan menyingkirkan pengaruh Muktazilah serta membebaskan ulama-ulama yang berpegang dengan manhaj Ahli Sunnah ketika zaman pemerintahannya (Muhammad Abu Zahra, t.th: 151). Tokoh-tokoh yang mempertahankan aliran ini berjaya menaikkan semula aliran Asha'irah pada kedudukan mulia dan menjadi pegangan umat Islam sehingga kini.

ASAL USUL ALIRAN ASHA'IRAH

Keluarnya Imam al-Asyari daripada aliran Muktazilah menegakkan semula syariat yang telah lama wujud. Sebagaimana Ibn al-Subki (1918: 365) menyatakan bahawa Imam Abu Hasan al-Asyari tidak pernah mencipta dan mereka pendapat atau mazhab yang baru sebaliknya mengakui mazhab salaf dan berpegang kepada kepercayaan para sahabat yang telah terlebih dahulu wujud. Usaha beliau mempertahankan aliran salaf dan menegakkan pegangan aliran tersebut menjadikan golongan yang mengikutinya dikenali sebagai Asha'irah.

Aliran akidah ini dinisbahkan kepada Imam Ash'ari kerana beliau bangkit mempertahankan akidah yang sebenar dan berusaha menolak aliran Muktazilah serta golongan-golongan sesat yang lain termasuklah ahli-ahli bida'h. Beliau turut menegaskan kepada kepentingan berpegang dengan al-Quran dan al-Sunnah serta ijma apabila timbulnya pelbagai isu dan perselisihan yang mengelirukan terutamanya dalam masyarakat Islam.

Imam Ash'ari bukanlah orang pertama yang bercakap tentang Ahli Sunnah tetapi beliau mengikut aliran yang dipegang oleh ulama terdahulu dalam usaha mempertahankan aliran Ahli Sunnah. Kemunculan beliau dalam aliran ini hanya menambahkan penghujahan dan penjelasan terhadap aliran ini tanpa melakukan penambahan dan pembinaan mazhab sendiri. Umum mengetahui bahawa mazhab Ahli Madinah disandarkan kepada Imam Malik sehingga mereka digelar sebagai Malikiyah kerana mengikut Imam Malik. Sedangkan Imam Maliki juga mengikut pegangan ulama terdahulu dan dinisbahkan mazhab Maliki kepadanya setelah beliau berhasil menjelaskan mazhab tersebut secara lebih mendalam dan terperinci. Hal ini juga sama seperti yang berlaku terhadap Imam Ash'ari. Beliau menghuraikan dan menjelaskan mazhab salaf secara terperinci sehingga aliran yang dibawanya dinisbahkan kepadanya (al-Subki, 1918: 367).

Sheikh Abi Muhammad Abdullah bin Abi Zaid menyatakan bahawa Imam Ash'ari merupakan seseorang yang terkenal dalam menolak ahli-ahli bid'ah, Qadariyah dan Jahmiyah. Beliau juga seorang yang sangat berpegang teguh dengan mazhab Ahli Sunnah (al-Subki, 1918: 368). Hal ini turut dipersetujui oleh Sheikh Abu

Ishak al-Shirazi yang menyebutkan bahawa al-Asha'irah merupakan pendokong Ahli Sunnah dan penegak syariah. Mereka telah bangkit bagi menolak aliran Qadariyah dan Rafidah serta kelompok-kelompok lain. Justeru, sesiapa yang mempertikaikan Asha'irah, maka mereka dikatakan turut sama mempertikaikan aliran Ahli Sunnah (al-Subki, 1918: 375- 376). Sheikh Abi Ishak al-Syirazi turut menyatakan bahawa, Imam Ash'ari merupakan Imam Ahli Sunnah dan secara umumnya berpegang dengan mazhab syafie dari sudut fiqh. Aliran akidah ini merupakan aliran yang benar dan bertepatan dengan ulama salaf (al-Subki, 1918: 376).

Oleh itu, dapat difahami bahawa, Imam Ash'ari hanya berperanan untuk membawa dan mengukuhkan akidah Ahli Sunnah mengikut manhaj yang betul. Beliau mendedahkan segala perkara-perkara bid'ah, hawa nafsu dan pemikiran-pemikiran yang masuk ke dalam agama Islam kerana perkara-perkara tersebut dilihat menyeleweng daripada ajaran Ahli Sunnah yang sebenar. Perkara tersebut turut dilakukan oleh Imam Maturidi yang muncul pada abad pertengahan ketiga hijrah di Khurasan. Pengukuhan akidah Ahli Sunnah dilakukan dengan menggunakan dalil *naqli*, dalil *aqli* dan hujah-hujah mantiq. Justeru, kedua-dua tokoh ini menjadi definisi utama Ahli Sunnah dan digelar Imam Ahli Sunnah walaupun terdapat perselisihan pendapat antara kedua-dua ulama ini. Walau bagaimanapun, perselisihan tersebut tidak bersangkut dengan persoalan akidah tetapi pada perkara cabang sahaja (al-Zuhaili, 2009: 96). Berdasarkan kepada penghujahan ulama-ulama terdahulu, Imam Ash'ari tidak membina dan mencipta pendapat baru sebaliknya menggunakan manhaj salaf dalam menjelaskan tentang perkara-perkara akidah.

METODE ALIRAN ASHA'IRAH

Metode berasal dari bahasa Yunani "Greek", iaitu *Metha* bermaksud melalui manakala *Hodos* bermaksud cara, jalan, alat atau gaya. Dengan kata lain, metode bermaksud jalan atau cara yang perlu dilalui untuk mencapai tujuan tertentu. Menurut Dewan Bahasa dan Pustaka, metode bermaksud cara melakukan sesuatu sistem. Manakala metodologi pengajaran agama Islam maksud metode adalah suatu cara, seni dalam mengajar. Maka berdasarkan kepada maksud-maksud metode ini, dapat dirumuskan bahawa metode merupakan satu sistem atau jalan yang digunakan untuk mencapai sesuatu perkara tertentu. Oleh itu, untuk memahami sesuatu aliran, penguasaan dan kefahaman terhadap metode sesuatu aliran itu perlu diketahui. Hasil kajian terhadap aliran ini, dapat dilihat bahawa aliran Asha'irah ini mempunyai empat metode dan ini dapat dilihat seperti mana berikut:

Menggunakan Al-Quran, Hadis dan Akal Secara Seimbang

Secara keseluruhannya, Imam Ash'ari beriktikad dengan akidah Ahli Sunnah melalui pegangannya terhadap dalil akli dan naqli (al-Ash'ari, 1995: 4). Beliau juga mengutamakan bahkan amat mementingkan penggunaan al-Quran dan hadith namun

tidak sampai menafikan atau berlebihan dalam menggunakan akal (Jordan National Library, 2017: 30). Imam Ash'ari, sebagaimana yang terdapat dalam *Risalah Istihsan al-Khaud fi Ilm al-Kalam* menjelaskan bahawa terdapat golongan yang tidak mahu menggunakan akal fikiran mereka untuk berfikir sebaliknya bergantung kepada taklid semata-mata. Beliau menentang golongan yang bertaklid buta serta menolak golongan yang mengutamakan penggunaan akal lebih daripada al-Quran dan Hadis. Dalam hal ini, Imam Ash'ari mengambil jalan tengah iaitu menggunakan al-Quran dan Hadis disamping penggunaan akal. Ketiga-tiga sumber ini digunakan secara seimbang pada segala perkara yang berkaitan memandangkan al-Quran dan Hadith adalah sumber rujukan utama namun akal turut sama berperanan penting terutamanya dalam menguatkan keyakinan manusia terhadap sesuatu perkara (Abdull Rahman, 2018: 24). Hal ini bertepatan dengan kenyataan dan pemahaman ulama Asha'irah yang mengatakan, akal mampu membantu manusia mengetahui kewujudan Allah SWT, namun akal turut sama mempunyai batasan sendiri kerana melalui akal, manusia tidak boleh menentukan perkara baik dan buruk tetapi syara' yang menentukannya (Mohammad, 2012: 8).

Imam Ash'ari dan Asha'irah menggunakan al-Quran, Hadith dan akal dalam perbincangan terutama berkaitan akidah namun penggunaannya berbeza mengikut zaman. Aliran ini dibahagikan kepada dua zaman iaitu zaman *al-Mutaqaddimin* dan zaman *al-Mutaakhirin*. Pada zaman *al-Mutaqaddimin*, atau zaman awal, manhaj yang digunakan dalam akidah adalah sama bahkan dekat dengan manhaj yang digunakan ulama salaf. Zaman ini bermula daripada Imam Ash'ari sehingga al-Baqillani. Ketika ini ilmu mantik tidak digunakan secara meluas dan ilmu tersebut masih dianggap sebagai sebahagian daripada cabang falsafah malah falsafah tidak diterima secara menyeluruh. Manhaj yang digunakan pada zaman ini menyebabkan aliran akidah Asha'irah diterima oleh tokoh-tokoh ilmu kalam, ahli sufi dan ahli hadith (al-Shafie', 2001: 81) dan (Mustafa Kamal et.al. 2018: 116).

Pada zaman terkemudian atau dikenali sebagai zaman *al-Mutaakhirin* ilmu mantiq telah digunakan secara lebih meluas malah ilmu ini telah dipisahkan daripada falsafah. Sebahagian pemikiran-pemikiran falsafah diterima khususnya dalam ilmu mantiq. Pentakwilan semakin luas digunakan namun tidak sampai kepada tahap berlebih-lebihan. Pada zaman ini, kaedah pendalilan dan penghujahan melalui sumber-sumber seperti akal telah mula ditekankan. Zaman ini bermula daripada Ibn Fauraq al-Asfahani (wafat 406H) iaitu penulis buku *Takwil* sehingga Syahrastani (wafat 548H) yang menulis buku *Nihayah al-Iqdam*. Antara tokoh terkenal yang terdapat dalam zaman ini ialah al-Juwayni dan anak muridnya, Imam al-Ghazali serta al-Razi (al-Shafie', 2001: 81) dan (Mustafa Kamal et.al. 2018: 116).

Imam Ash'ari dalam memilih pendekatan bersederhana antaranya adalah atas faktor aliran yang pernah menguasai perbincangan teologi abad itu. Terdapat dua aliran yang dilihat secara jelasnya membincangkan tentang isu-isu akidah iaitu

Muktazilah dan Hanabilah. Muktazilah sangat mengagungkan akal dalam membincangkan tentang akidah manakala Hanabilah adalah aliran yang hanya berpandukan kepada nas. Menurut beliau, kedua-dua aliran ini memberikan kesan kepada pemikiran dan asas akidah kerana penggunaan satu sumber dalam pemikiran. Pendekatan memahami akidah oleh Muktazilah akan membawa Islam jauh daripada asas sebenar kerana bersifat bebas manakala pendekatan Hanabilah membawa kepada kejumudan. Dalam konteks ini, Imam Ash'ari mengambil pendekatan dengan menyatukan sumber-sumber tersebut dan menggunakannya secara seimbang (Hamzah Harun, 2009: 72-73). Pendekatan ini secara tidak langsung dapat dilihat penggunaannya oleh ulama salaf terdahulu terutama dalam perbincangan akidah. Menurut Ash'ari, Hanabilah yang dimaksudkan tersebut merujuk kepada sebahagian pengikut aliran tersebut yang menurutnya, mereka telah lari daripada landasan yang dibawa oleh Imam Ahmad (Hamzah Harun, 2009: 79).

Metode penggunaan al-Quran, Hadis dan akal turut sama digunakan oleh Imam Maturidi namun kesimpulan terhadap perbincangan dalam perkara-perkara akidah tidak menunjukkan kesepakatan antara Imam Ash'ari dan Imam Maturidi pada semua perkara. Soal perbezaan pendapat antara Imam Abu Hasan al-Asyari dan Imam Abu Mansur al-Maturidi, sebahagian ulama menyebutkan terdapat 10 perselisihan antara mereka manakala Ibn al-Subki menyatakan terdapat 13 masalah dan enam daripadanya berkaitan khilaf dari segi *maknawi* manakala selebihnya terdiri daripada khilaf *lafzi*. Perselisihan ini hanya dalam lingkungan *juz'iah ijthadi* iaitu berkaitan cabang prinsip akidah yang disepakati sahaja dan jauh perbincangannya dari perkara asas iktikad. Manakala menurut Syeikh Zadah, perselisihan ini berjumlah 40 perkara yang didalamnya merangkumi perselisihan dalam bidang falsafah, aqli serta mantiq (al-Zuhaili, 2014: 18). Walaubagaimanapun, perselisihan itu tidak menjadikan salah satu daripada kedua-dua imam besar ini sebagai terkeluar daripada aliran Ahli Sunnah kerana metode yang digunakan dalam menjelaskan persoalan akidah tidak lari daripada apa yang dibawa oleh ulama terdahulu.

Oleh itu, pergantungan terhadap akal semata-mata adalah salah kerana akal tertakluk kepada perubahan dan sifatnya terbatas. Terdapat perkara-perkara yang tidak mampu difahami oleh akal. Namun menggunakan akal secara berlebihan juga membawa kepada kesalahan dalam mengeluarkan kesimpulan sebagaimana Muktazilah mengatakan bahawa al-Quran secara keseluruhannya adalah makhluk. Sedangkan wahyu telah menjelaskan bahawa al-Quran itu Kalam Allah yang diturunkan kepada Nabi Muhammad. Oleh itu, kalam al-Quran itu bukan disifatkan sebagai makhluk kerana sifatnya adalah *Ilahiyyun*.

Takwil dan Tafwid dalam Isu Ayat *Mutasyabih*

Abu Zahrah menyatakan, Imam Ash'ari dalam memahami ayat *mutasyabihat* telah menggunakan pendekatan *takwil* dan *tafwid*. Ayat al-Quran ditakwil menggunakan

pendekatan akal dan atas panduan al-Quran dan Hadith terlebih dahulu. Kaedah *tafwid* iaitu menyerahkan maksud sebenar ayat kepada Allah akan digunakan setelah akal tidak mampu melakukan pentakwilan terhadap ayat-ayat *mutasyabihat* yang tertentu (Wan Haslan, 2012: 33). Kedua-dua metode ini mempunyai tujuan yang satu iaitu menyucikan Allah daripada perkara yang tidak layak bagiNya dengan mengelakkan kefahaman diletakkan pada zahir ayat. Justeru, tiada penetapan khusus dalam memilih salah satu daripada metode ini dengan menafikan penggunaan metode yang selainnya kerana kedua-dua metode tersebut diperakui oleh ulama terdahulu. Imam Ash'ari membenarkan segala yang telah ditakwilkan oleh ulama salaf dan menolak pandangan Muktaazilah yang lebih menjurus kepada *tasybih*.

Perbincangan mengenai metode takwil jelas terlihat dalam persoalan *al-Mutasyabihat*. Al-Qaradhawi menjelaskan beberapa pandangan ulama berkaitan *al-Mutasyabihat* di dalam karyanya *Fusul fi al-Akidah bayn al-Salaf wa al-Khalaf*. *Al-Muhkam* bermaksud sesuatu yang jelas atau mempunyai maksud yang satu manakala lawannya *al-Mutasyabih* ialah sesuatu yang mempunyai pelbagai maksud. Terdapat pendapat lain mengatakan huruf-huruf *al-Muqata'ah* merupakan contoh *al-Muhkam* dan ayat selain daripada itu dikenali sebagai *al-Mutasyabih*. *Al-Muhkam* juga dikatakan sebagai sesuatu yang difahami maksudnya oleh orang yang mendalami ilmu sebaliknya *al-Mutasyabih* hanya diketahui dan difahami oleh Allah. *Al-Mutasyabih* dikatakan terdiri daripada ayat-ayat al-Quran yang mempunyai pelbagai makna dan akan diketahui maksud sebenar ayat atau kalimah tersebut setelah dikaji. Ayat-ayat berkaitan dengan perkara-perkara ghaib turut disifatkan sebagai *Al-Mutasyabih* (Wan Haslan, 2012: 30).

Berdasarkan definisi tersebut, sebahagian ulama membahagikan ayat *mutasyabihat* kepada dua iaitu ayat yang tidak diketahui maksudnya seperti huruf *muqataah* dan perkara-perkara ghaib. Kedua ialah ayat-ayat yang boleh difahami melalui kaedah takwil (Wan Haslan, 2012: 32). Dalam konteks perbincangan ini, *al-Mutasyabih* disini merujuk kepada jenis kedua iaitu ayat-ayat al-Quran yang mempunyai kesamaran sehingga menyebabkan berlakunya penjisiman atau penyamaan Tuhan dengan makhluknya sekiranya tidak melalui kaedah takwil. Oleh itu, pendekatan ulama salaf dan khalaf merupakan jalan yang boleh diikuti apabila berhadapan dengan ayat-ayat *Mutasyabihat*.

Golongan salaf berpegang kepada pendekatan tidak mentakwil ayat-ayat *Mutasyabihat* manakala golongan khalaf sinonim dengan pendekatan mentakwil. Kedua-dua kaedah ini dipersetujui dan diperakui oleh para ulama kerana diambil daripada pendekatan para sahabat. Persoalan sama ada ayat-ayat *Mutasyabihat* perlu ditakwil atau tidak berpunca daripada kefahaman sebenar terhadap ayat ketujuh dalam Surah al-Imran sebagaimana berikut:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ
وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ط فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ
ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِ ؕ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾

(al-Quran. al-Imran 3: 7)

Maksudnya:

Dia yang menurunkan kepadamu (wahai Muhammad) Kitab Suci Al-Quran. Sebahagian besar dari Al-Quran itu ialah ayat-ayat "Muhkamaat" (yang tetap, tegas dan nyata maknanya serta jelas maksudnya); ayat-ayat Muhkamaat itu ialah ibu (atau pokok) isi Al-Quran. Dan yang lain lagi ialah ayat-ayat "Mutasyaabihaat" (yang samar-samar, tidak terang maksudnya). Oleh sebab itu (timbulah faham yang berlainan menurut kandungan hati masing-masing) - adapun orang-orang yang ada dalam hatinya kecenderungan ke arah kesesatan, maka mereka selalu menurut apa yang samar-samar dari Al-Quran untuk mencari fitnah dan mencari-cari Takwilnya (memutarakan maksudnya menurut yang disukainya). Padahal tidak ada yang mengetahui Takwilnya (tafsir maksudnya yang sebenar) melainkan Allah. Dan orang-orang yang tetap teguh serta mendalam pengetahuannya dalam ilmu-ilmu ugama, berkata: "Kami beriman kepadanya, semuanya itu datangnya dari sisi Tuhan kami" Dan tiadalah yang mengambil pelajaran dan peringatan melainkan orang-orang yang berfikiran.

Menurut Ibnu Kathir (2005), ayat ini menerangkan bahawa para *qurra* berbeza pandangan mengenai tanda *waqaf* yang terdapat dalam ayat ini. Menurut Ibnu Abbas, tanda *waqaf* yang ada dalam ayat ini (pada lafaz Allah SWT) mempunyai empat tafsiran yang berlainan. Pertama, tafsiran yang tidak sulit bagi seseorang untuk memahaminya. Kedua, tafsiran yang hanya difahami oleh bangsa Arab itu sendiri. Ketiga, tafsir yang difahami oleh para ulama dan keempat tafsiran yang tidak dapat diketahui melainkan hanya Allah SWT sahaja.

Selain itu, menurut Al-Qaradawi, majoriti ulama salaf berpendapat ayat tersebut berhenti pada lafaz “Allah” dan “wau” selepas kalimah “Allah” adalah *isti'nafiah* iaitu menunjukkan kepada “wau” permulaan ayat. Oleh itu, ayat tersebut bermaksud hanya Allah SWT yang mengetahui maksud sebenar ayat *mutasyabihat*. Manakala ulama khalaf mengatakan bahawa “wau” selepas kalimah “Allah” adalah *wau ataf*. Pemahaman ini menunjukkan bahawa orang-orang yang mendalam ilmunya turut mengetahui maksud sebenar ayat *mutasyabihat*.

Sebahagian ulama berpendapat kaedah tidak mentakwil adalah lebih baik manakala sebahagian ulama seperti Ibn Furak, al-Ghazali dan Imam Nawawi menyatakan kaedah mentakwil lebih shahih sebagaimana Ibn al-Hajib mengatakan bahawa Allah SWT tidak akan berbicara tentang sesuatu yang tidak diketahui oleh manusia serta pada sesuatu yang tidak mungkin ada jalan untuk manusia memahaminya (Wan Haslan, 2012: 31-32).

Sheikh Ali Tantawi dalam karyanya *Ta'rif Am bi Din al-Islam* menyatakan bahawa pendapat salaf yang bersifat menyerah merupakan jalan yang paling selamat manakala pandangan khalaf yang menggunakan konsep takwil adalah lebih kukuh dan sesiapa yang mengingkari perkara-perkara *mutasyabihat* adalah kufur (Wan Haslan, 2012: 35). Justeru, kedua-dua kaedah yang digunakan oleh para ulama terdahulu adalah benar dan diakui kesahihannya.

Namun begitu, menurut Syeikh al-Allamah Mahmud Khitab al-Subki, salaf dan khalaf menggunakan pendekatan mentakwil ayat-ayat *mutasyabihat* sebagaimana ulama salaf menggunakan takwilan secara *ijmali* iaitu menjauhkan ayat tersebut daripada maksud yang difahami secara zahir dan tidak layak bagi Allah (tafwidh al-ma'na atau tafwidh al-kayf) manakala ulama khalaf menggunakan metode takwil *tafsili* iaitu memberikan maksud ayat tersebut tanpa sampai menyamakan Allah SWT dengan makhluk (Wan Haslan, 2012: 35). Antara ulama salaf yang menggunakan pendekatan takwil ialah Ibn Abbas.

Imam Ash'ari dalam berdepan dengan ayat *Mutasyabihat* telah menggunakan konsep *tafwid* atau *takwil ijmali*. Pada ayat 10 Surah al-Fath, tangan Allah SWT yang dimaksudkan dalam ayat tersebut bermaksud tangan yang layak bagi Zat Allah SWT dan bukan seperti tangan manusia sebagaimana yang dinyatakan dalam *al-Ibanah*. Namun, pada penulisannya selepas itu, beliau telah melakukan pentakwilan atau *takwil tafsili* pada ayat berikut dengan menjelaskan “tangan” yang dimaksudkan adalah “kekuasaan” Allah SWT. Hal ini bertujuan untuk menolak golongan Muktazilah yang sangat menjurus kepada mentasybihkan Allah SWT (Muhammad Abu Zahrah, t.th: 157).

Qias dalam Isu Penetapan Sifat-sifat Allah SWT

Perbahasan menentukan sifat Allah SWT adalah perbahasan utama dalam isu-isu ketuhanan sebagai memahami dan mengimani kewujudan zat Allah SWT. Perbahasan

ini membincangkan tentang sifat-sifat yang layak bagi Allah SWT dan sifat-sifat yang tidak layak disandarkan kepadanya. Walaubagaimanapun, adalah mustahil untuk mengetahui hakikat sebenarnya tetapi boleh diimani berdasarkan dalil-dalil naqli dan aqli iaitu menggunakan fungsi akal (Mohd Hamidi, 2012: 15). Asha'irah dalam membincangkan isu-isu akidah dan tauhid antaranya berkaitan sifat-sifat Allah SWT telah menggunakan metode qias atau disebut sebagai *Qias al-Ghaib ala al-Shahid* iaitu menyimpulkan sesuatu yang tidak nampak daripada benda yang nampak. Metode akliah ini diaplikasikan oleh golongan Asha'irah secara terkawal dan berpandukan al-Quran dan Hadith. Metode ini digunakan bagi memberikan hukum kepada sesuatu perkara yang lain disebabkan terdapat ilat atau persamaan pada kedua-dua perkara tersebut. Metode ini digunakan dalam penghujahan akidah walaupun ianya berasal daripada bidang fiqh dalam mengisbatkan hukum-hukum syarak (Azmil, 2012: 18).

Sebagai contoh, dalam menjelaskan sifat-sifat Allah SWT, telah sabit mengatakan bahawa Allah SWT itu Berkuasa. Oleh itu, Allah SWT juga dapat disabitkan dengan Yang Hidup kerana menurut akal, adalah mustahil untuk mayat berkuasa dalam melakukan sesuatu perkara. Namun, perkara ini hanya dibahaskan dalam ruang sifat-sifat Allah tanpa menyentuh perbuatan Allah SWT kerana apabila perbuatan Allah dikiaskan dengan perbuatan manusia dalam menentukan sesuatu perkara, ianya akan jauh daripada pegangan umat Islam yang sebenar. Hal ini kerana, kudrat dan kekuasaan Allah SWT bersifat mutlak dan tidak dapat ditandingi, oleh itu, adalah tidak layak untuk mengiaskan perbuatan manusia dengan Allah dan begitulah sebaliknya. Namun, penetapan sifat-sifat Allah SWT bukan dalam bentuk hakiki sebaliknya dalam bentuk gambaran sahaja kerana hakikat itu hanya diketahui oleh Allah SWT sahaja (Azmil, 2012: 18-19).

Melihat kepada metode ini, ianya terbatas pada perkara-perkara tertentu kerana sekiranya digunakan pada perkara-perkara seperti perbuatan Allah SWT, maka ianya akan melihatkan kepada konsep *tasyabuh* dan kelemahan Allah SWT. Hal ini bertentangan dengan wahyu yang diturunkan dalam menjelaskan bahawa Allah berkuasa atas segala sesuatu dan tiada yang dapat menandingi kekuasaan-Nya. Dalam konteks ini, Asha'irah telah menggunakan akal dalam perkara-perkara iktikad namun tidak secara berlebihan dan masih mengutamakan pandangan wahyu tentang perkara tersebut. Hal ini bertentangan dengan Muktazilah yang menggunakan konsep akal secara meluas dan tidak teratur.

Berkenaan dengan penetapan sifat Allah SWT yang dilakukan oleh ulama Asha'irah yang menyatakan, Allah itu mengetahui, berkuasa dan hidup dengan sifat-Nya yang *alim*, berkuasa dan hidup yang dimilikinya, Muktazilah menolak pendekatan ini sedangkan dapat difahami bahawa seseorang tidak dikatakan berilmu jika tidak ada sifat *alim* pada dirinya (al-Juwayni, 1984 :132-133). Menurut mereka, Tuhan tidak mempunyai sifat. Tuhan mendengar, melihat dan berkata-kata melalui zat-Nya dan bukan melalui sifat. Sekiranya dikatakan bahawa Tuhan mempunyai sifat

maka ia seolah-olah telah membahagikan Tuhan kepada dua iaitu Zat dan Sifat. Dalam menjawab persoalan ini, ulama Asha'irah, Imam Ghazali menggunakan akal dengan mengkiaskan Tuhan dan sifat-Nya melalui pemahaman tentang konsep orang alim dengan ilmunya. Tuhan tidak dapat dipisahkan dengan sifat-Nya sebagaimana orang alim tidak boleh dipisahkan dengan sifat alimnya. Hal ini adalah seperti sehelai kertas yang berwarna putih. Zatnya ialah kertas manakala sifatnya ialah putih. Dalam konteks ini, kertas tersebut tidak dikatakan sebagai dua benda yang berbeza kerana kewujudan sifatnya (Mustafa Suhaimi, 1993: 60). Oleh itu, kewujudan sifat tidak menjadikan sesuatu itu terpisah iaitu menjadikan Tuhan itu kepada dua sebagaimana yang disebutkan oleh Muktazilah.

Wasatiyah dalam Semua Perkara

Asha'irah sentiasa mengambil jalan tengah dalam semua perkara dan tidak berlebihan dalam membenarkan sesuatu perkara kerana al-Quran, Hadis dan akal dijadikan sebagai panduan utama. Hal ini banyak didapati dalam perbincangan isu-isu akidah antara aliran Asha'irah dan aliran lain seperti dalam isu *af'al al-Ibad* iaitu perbuatan manusia. Ashairah menolak pendapat Jabariyah yang mengatakan bahawa manusia tidak mencipta perbuatan mereka serta pandangan Muktazilah dan Qadariyah yang menegaskan perbuatan manusia dicipta oleh manusia sendiri. Namun, menurut Imam Ash'ari, Manusia tidak mencipta perbuatan mereka sendiri tetapi perbuatan itu terjadi dengan Khudrat Allah SWT. Allah SWT turut memberikan kudrat kepada manusia untuk melakukan perbuatan sendiri yang disebut sebagai *Kasb* (Hamzah Harun, 2009: 84) di mana menurut Imam Ash'ari, manusia tidak boleh menciptakan sesuatu sebaliknya manusia boleh melakukan sesuatu iaitu melalui *kasb* atau usaha (Muhammad Abu Zahrah, t.th: 157). Aspek ini adalah jalan dalam membenarkan pahala dan dosa serta syurga dan neraka kerana perbuatan manusia adalah berdasarkan pilihan mereka serta atas kudrat yang diberikan oleh Allah SWT.

Berkenaan isu Al-Quran, Muktazilah berpendapat bahawa al-Quran adalah makhluk manakala Hasywiyah mengatakan al-Quran bukanlah sesuatu yang diciptakan tetapi terdiri daripada potongan huruf, benda dan warna yang dituliskan. Imam Ash'ari dalam hal ini berpandangan, Al-Quran adalah Kalam Allah SWT yang tidak berubah, tidak mempunyai sifat baru dan tidak diciptakan tetapi huruf, warna, bahan dan suara sahaja diciptakan (Muhammad Abu Zahrah, t.th: 157). Terdapat ulama yang menjelaskan, Kalam Allah SWT itu adalah bersifat *Ilahiyyun* manakala, penulisan al-Quran disebut sebagai *Insaniyyun*.

Imam Ash'ari dalam memberi pandangan tentang orang yang melakukan dosa besar telah menolak pandangan Muktazilah dan Murjiah. Muktazilah berpendapat, orang yang pernah melakukan dosa besar tidak akan dikeluarkan daripada neraka walaupun dia adalah seorang yang beriman dan taat. Manakala menurut Murjiah, orang yang beriman kepada Allah dengan penuh keikhlasan tidak akan mendapat

sebarang mudarat sekalipun telah melakukan dosa besar. Namun menurut Imam Ash'ari, orang beriman yang melakukan dosa bergantung kepada kehendak Allah SWT sama ada diampunkan dosanya atau diseksa kerana dosanya (Muhammad Abu Zahrah, t.th:157-158).

PENUTUP

Imam Ash'ari adalah tokoh dalam bidang akidah yang utama. Beliau menggunakan manhaj ulama salaf dalam pendalilan dan penghujahan. Sehingga kini, beliau dikenali sebagai pakar bidang akidah. Hal ini diakui oleh Syeikh Wahbi Sulaiman Ghawiji dalam *Arkan al-Imam* dengan berkata: Sesungguhnya orang yang pertama menulis dalam usuluddin dan menolak keraguan yang ditabur oleh golongan yang terpesong hati mereka dalam iktikad ialah Imam Abu Hanifah. Beliau menulis dengan dua kaedah iaitu melalui dalil naqli dan aqli. Selepas era Imam Abu Hanifah, muncul pula penulis dalam ilmu usuluddin sehinggalah tapaknya menjadi teguh pada tangan dua pemimpin yang agong iaitu Abu Mansur al-Maturidi dan Abu al-Hasan al-Asy'ari. Semoga Allah SWT merahmati mereka berdua" (al-Anjari & al-Masri, 2013: 122-123).

Aliran Asha'irah menolak pandangan-pandangan yang tidak sealiran dengan Ahli Sunnah terutama dalam penggunaan sesuatu sumber yang berlebihan. Manhaj Asha'irah yang bersifat sederhana dalam menggunakan al-Quran, Hadis dan akal adalah bertepatan dengan mazhab salaf. Oleh itu, pemahaman yang sebenar dapat diperoleh melalui jalan akidah ini. Sementara itu, takwilannya terhadap beberapa ayat mutasyabihat dapat disimpulkan bahawa takwilan tersebut hanya muncul rentetan cabaran yang dihadapi bagi menegakkan ajaran Islam dan kesan yang terbentuk dalam menentang kebatilan pemikiran yang dibawa oleh pihak musuh, yang kelihatan seolah-olah berpandukan al-Quran sunnah.

Pada masa yang sama, meskipun imam Al-Asha'ri bermula daripada fahaman muktazilah, namun demi mencari kebenaran dan memelihara kesucian Al-Quran dan sunnah, beliau yang hampir menjadi pewaris aliran mazhab muktazilah ini terus berputar menjadi seteru utama yang menentang intipati pemikiran ini dengan lantangnyanya sehingga beliau dipenjara demi mempertahankan kebenaran ajaran Islam sebenar. Peralihan Imam al-Asha'ri dari muktazilah kepada mazhabnya sendiri, bukanlah suatu yang aneh kerana ia merupakan peralihan dari kebatilan kepada kebenaran. Keputusan yang dibuat setelah 40 tahun berkecimpung di dalam mazhab gurunya, bukanlah suatu keputusan yang dapat dilakukan sewenang-wenangnyanya melainkan setelah diteliti dan diamati segala selok-belok pemikiran berlunaskan akal ini.

Oleh itu, atas pengorbanan yang dilalui dalam memperjuangkan kebenaran Islam, sewajarnya pengalaman dan perjuangan imam Al-Asha'ri ini didokong dan kekal relevan sejak 1000 tahun lebih yang lalu, sebagai pegangan majoriti umat Islam

hari ini lantaran kesederhaan metodologi yang dibawahnya serta bertepatan dengan al-Quran dan sunnah.

PENGHARGAAN

Saya ingin merakamkan ucapan terima kasih yang tidak terhingga kepada Universiti Kebangsaan Malaysia khususnya pada Pusat Kajian Usuluddin dan Falsafah yang menyokong dan memberikan maklumat terkini mengenai jurnal terutamanya mengenai jurnal *Malaysian Journal of Islamic Movements and Muslim Societies*. Disamping memberi maklumat-maklumat baru mengenai jurnal, pihak fakulti turut mengadakan pelbagai program seperti bengkel penulisan jurnal di mana ia memberi impak yang besar kepada saya untuk memperbaiki penulisan akademik ke arah yang lebih baik. Kedua, berterima kasih juga kepada rakan-rakan yang turut membantu dan menyumbang idea dalam menyiapkan penulisan ini dalam tempoh masa yang terhad.

RUJUKAN

Al-Quran.

Al-A'mrani. (1999). Yahya bin Abi al-Khair. *Al-Intisor Fi Al-Radd a'la Al-Muktazilah al-Qadariah*. Riyadh: Adwa' al-Salaf.

Abdull Rahman Mahmood, Mohd Haidar Kamaruzaman & Abdul Qudus Hashim. (2018). Akidah Ahli Sunnah Wal Jamaah (ASWJ) dan Polemik Isu Akidah di Malaysia. *Prosiding Konvensyen Ahli Sunnah Wal Jamaah 2018*, hlm. 10-50.

Al-Anjari, Fouzi & al-Masri, Hamdi Sinan. (2013). *Al-Asya'irah: Akidah Sebenar Ahlu Sunnah Wal Jamaah*. Terj. Zamihan Mat Zin & Mohd Shairodhi Mat Ali. Bangi: AlHimna Enterprise.

Al-Ash'ari, Abi Hasan Ali bin Ismail Ibn Abdullah bin Abi Musa. (t.th.). *al-Ibanah an Usul al-Diyanah*. Beirut: Dar Ibn Zaidun.

Al-Ash'ari, Abi Hasan Ali bin Ismail Ibn Abdullah bin Abi Musa. (1995). *Risalah Istihsan al-Khaud fi Ilm al-Kalam*. Beirut: Dar al-Masyari'.

Azmil Zainal Abidin. (2012). Asas Keintelektualan Tradisi Kalam Asha'irah: Suatu Analisis Metodologikal. *Jurnal Usuluddin*. 1-24.

Hamzah Harun. (2009). *Al-Ash'ariyyah: Pertumbuhan, Perkembangan, Metodologi Pemikiran & Peranannya Terhadap Peningkatan Produktivitas Kerja*. Jakarta: Cakrawala Publishing Yogyakarta.

Ibn Kathir. (2005). *Tafsir Ibnu Katsir*. Abdullah bin Muhammad bin Abdurahman bin Ishaq Al-Sheikh (pnvt.). Edisi ke-4. Jakarta: Pustaka Imam asy-Syafi'i.

Jordan National Library. (2017). *The Muslim 500: The World's 500 Most Influential Muslims*. Amman: Jordan National Library.

Al-Jurjani. (1983). Ali bin Muhammad. *Al-Taa'rifat*. Lubnan: Dar Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Juwayni, al-Haramayn. (1984). *Hawamish ala al-Aqidah al-Nizamiyyah*. Qahirah: Dar al-Thaba'ah al-Muhammadiyah.

- Mohamad Nasir, Muhammad Yusuf Khalid & Mohd Rushdan Mohd Jailani. (t.th.). *Akidah Ahl al-Sunnah wa al-Jamaah di Malaysia: Cabaran dan Isu Kontemporari*. Hlm. 25-42. Nilai: Fakulti Kepimpinan dan Pengurusan, Universiti Sains Islam Malaysia.
- Mohammad Bin Abd. Rahman. (2012). *Ikhtisar Ahli Sunnah Wal Jamaah dan Kesan-kesannya di Negara Brunei Darussalam*. Brunei: Pusat Dakwah Islam Kementerian Hal Ehwal Ugama.
- Muhammad Abu Zahrah. (t.thn.). *Tarikh al-Mazahib al-Islamiyyah*. Qahirah: Dar al-Fikr al-Arabiyy.
- Muhammad Abu Zahrah. (1996). *Aliran Politik Dan Aqidah Dalam Islam*. Selangor: Penerbit Edaran Kalam.
- Mustafa Kamal bin Amat Misra, Abdull Rahman Mahmood & Jaffary Awang. (2018). Asha'irah: Analisis Perkembangan dan Tokoh. *Prosiding Konvensyen Ahli Sunnah Wal Jamaah 2018*, hlm. 101-114.
- Mustafa Kamal bin Amat Misra, Abdull Rahman Mahmood & Jaffary Awang. (2018). Peranan al-Sanusi Terhadap Pemikiran Al-Asha'irah. *Prosiding Konvensyen Ahli Sunnah Wal Jamaah 2018*, hlm. 115-127.
- Mustaffa Suhaimi. (1993). *Imam Asyari Penyelamat Akidah Ahlusunnah Wal Jamaah*. Selangor: Progressive Products Supply.
- Sirajuddin Abbas. (1991). *I'tiqad Ahlusunnah Wal-jama'ah*. Kelantan: Pustaka Aman Press.
- Al-Subki, Taj al-Din Abi Nasr Abdul Wahab bin Ali bin Abd al-Kafi. (1918). *Tabaqat al-Shafi'iyah al-Kubra*. Jil. 3. Qahirah: Dar Ihya al-Kutub al-Arabiyyah.
- Al-Shahrastani, Muhammad bin Abdul Karim. (t.thn.). *Al-Milal Wa Al-Nihal*. Muassasah al-Halabi.
- Shafi'i, Hasan Mahmood. (2001). *Al-Madkhal ila Dirasah Ilm al-Kalam*. Pakistan: Idarah al-Quran wa al-Ulum al-Islamiyyah.
- Umar Hasyim. (1999). *Siapa Ahlusunnah Wal-jamaah?*. Selangor: Galeri Watikah Sdn Bhd.
- Wan Haslan bin Khairuddin. (2012). *Al-Mutashabihat Menurut Ahli Sunnah Wal Jama'ah*. Dlm. Wan Mohd Fazrul Azdi Wan Razali, Mohamad Nasrin al-Zuhaili,
- Muhammad. (2009). *Mausuah Qadhaya Islamiyyah Muasarah*. Jil. 1. Damsyik: Dar al-Maktabi.
- Al-Zuhaili, Muhammad. (2014). *Prinsip Mazhab Asyairah & Sejarahanya*. Terj. Zulkifli Mohamad al-Bakri. Negeri Sembilan: Pustaka Cahaya Kasturi Sdn Bhd.
- Zulhelmi. (2014). Epistemologi Pemikiran Mu'tazilah dan Pengaruhnya terhadap Perkembangan Pemikiran Islam di Indonesia. *Intizar*. 20(1): 1-16.

LATAR BELAKANG PENULIS

Mohd Faiz Hadi Bin Mohd Sanadi memegang Ijazah Sarjana Muda Usuluddin dari Universiti Yarmouk, Jordan. Beliau melanjutkan pengajian peringkat Sarjana di Fakulti Pengajian Islam, jabatan Pusat Kajian Usuluddin dan Falsafah, Universiti Kebangsaan Malaysia. Beliau terlibat dalam beberapa persidangan seperti *International Research Colloquium for Postgraduates*. Beliau telah terlibat secara aktif dalam pelbagai prosiding antarabangsa. Selain itu, beliau juga telah berjaya menghasilkan beberapa jurnal khusus mengenai tafsiran tematik manakala karyanya telah dikreditkan dan disebut dalam satu bab buku. Selain itu, beliau juga telah dilantik sebagai Editor Jurnal untuk Jurnal Pemikiran Islam Antarabangsa (IJIT). Beliau boleh dihubungi dimohdfaizhadi@gmail.com.

Nur Syariah binti Muhammad Shah memegang Ijazah Sarjana Muda Usuluddin dan Falsafah dari Universiti Kebangsaan Malaysia. Beliau melanjutkan pengajian peringkat Sarjana di Pusat Kajian Usuluddin dan Falsafah, Universiti Kebangsaan Malaysia. Beliau telah menyertai beberapa seminar dan persidangan antaranya International Conference on Islam, Development and Social Harmony in Southeast Asia (ICDIS). Beliau telah menghasilkan beberapa artikel yang telah diterbitkan salah satunya dalam Jurnal Pemikiran Islam Antarabangsa (IJIT). Beliau boleh dihubungi di p93716@siswa.ukm.edu.my.

Aisyaturrabiah binti Abdullah seorang graduan Sarjana Muda Usuluddin daripada Universiti Yarmouk, Irbid, Jordan pada tahun 2016. Menamatkan pengajian sarjana di Universiti Islam Antarabangsa Malaysia (UIAM) dalam bidang Ilmu Wahyu dan Warisan Islam pada tahun 2020. Beliau pernah menjadi editor buku teks usuluddin selain terlibat aktif dalam aktiviti terjemahan kitab arab dan kajian agama dunia.